

Autoreferat

dr Emanuel Józef Bączkowski

*Działania wolnej i zacnej muzyki chciałbym sprowadzić do (...):
Boga radować, radości zbawionych zwiększać (...),
przygotowywać do uzyskania Bożego błogosławieństwa, dusze do pobożności pobudzać,
smutek rozpraszać, zatwardziałość serca zmiękczać, diabła zmuszać do ucieczki (...),
umysły przyziemne podnosić (...), w trudach ulgę dawać, dusze do walki podniecać (...),
uczonym w muzyce sławę dawać, dusze zbawiać.
Johannes Tinctoris (Complexus effectuum musices)*

Moja wielka życiowa pasja, którą jest muzyka, została odkryta i pielęgnowana w domu rodzinnym. Mając pięć lat rozpocząłem regularną naukę gry na fortepianie. Pierwszym nauczycielem była moja mama Maria, wieloletni pedagog klasy fortepianu w Państwowej Szkole Muzycznej I i II stopnia im. Oskara Kolberga w Radomiu. Będąc w czwartej klasie szkoły muzycznej pierwszego stopnia uzyskałem pozwolenie od ówczesnego Dyrektora, aby moim drugim instrumentem były organy. Równolegle stawiałem pierwsze kroki w roli organisty w Kościele Garnizonowym w Radomiu, gdzie miałem do dyspozycji dwumanualowe organy pneumatyczne St. Jagodzińskiego. Posługę tę kontynuowałem przez kolejne dziesięć lat (do 2005) r. To właśnie ten instrument rozbudził moją wielką fascynację do króla instrumentów. Zaszczepił we mnie również potrzebę zgłębiania wiedzy pod kątem organów jako instrumentu koncertowego oraz organów jako instrumentu liturgicznego. Po ukończeniu Szkoły Muzycznej II stopnia w klasie organów zostałem przyjęty równolegle na dwa kierunki Akademii Muzycznej Fryderyka Chopina w Warszawie (późniejszego Uniwersytetu Muzycznego). Studiowałem organy w klasie prof. dr h.c. Andrzeja Chorościńskiego oraz Muzykę Kościelną na wydziale Dyrygentury Chóralnej, Edukacji Muzycznej, Muzyki Kościelnej, Rytmiki i Tańca. Moim pierwszym studenckim dniom towarzyszył wyjazd na Międzynarodowy Konkurs Organowy im. A. Pichlera do Landau a.d. Isar w Bawarii. Muzykę Kościelną ukończyłem w czteroletnim indywidualnym toku studiów (dyplom z wyróżnieniem 2009 r.) natomiast mistrzowską klasę organów prof. A. Chorościńskiego zakończyłem z wyróżnieniem w roku 2010. Pierwszy z dwóch dyplomów magistra sztuki otrzymałem w dwudziestym drugim roku życia. Ukończyłem również Międzywydziałowe Studium Pedagogiczne UMFC. Równocześnie

studiowałem gościnnie w Conservatorio di Musica Santa Cecilia w Rzymie w klasie organów i kompozycji organowej u Maestro Alessandro Licata (2009/2010). Podczas pobytu w Rzymie pełniłem funkcję organisty w Kaplicy Domu Polskiego Jana Pawła II. W trakcie studiów w Akademii Muzycznej w Warszawie uczestniczyłem w kursach mistrzowskich prowadzonych przez najwybitniejszych wirtuozów organów z Europy i Ameryki. Miałem również możliwość aktywnej działalności koncertowej biorąc udział w Międzynarodowych i Europejskich Festiwalach Organowych. W 2010 r. brałem udział w kursach mistrzowskich z zakresu gry na organach, wykonawstwa chorału gregoriańskiego oraz śpiewu liturgicznego organizowanych w Rzymie oraz Watykanie. W tym samym roku rozpocząłem 2 letni staż artystyczny w macierzystej uczelni w klasie prof. dr h.c. Andrzeja Chorościńskiego. Celem rozszerzenia horyzontów i poszerzenia wiedzy z innych, a interesujących mnie dziedzin nauki ukończyłem następujące studia podyplomowe: Studia Menedżerskie dla Artystów, Twórców i Animatorów Kultury na Wydziale Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego, Studia Formacji Biblijnej oraz Studia Duchowości na Uniwersytecie Kard. Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. W latach studenckich kontynuowałem również pracę organisty liturgicznego w Duszpasterstwie Środowisk Twórczych w Warszawie (od 2005 r.), gdzie oprócz czynności związanych z przygotowaniem Liturgii opracowuję cykliczne programy poetycko-muzyczne współpracując z Filharmonią Narodową, Teatrem Wielkim Operą Narodową, Teatrem Narodowym, Teatrem Żydowskim, Telewizją Polską, Uniwersytetem Muzycznym Fryderyka Chopina. W 2007 r. na organach Bazyliki Licheńskiej wykonałem specjalny recital z okazji Beatyfikacji założyciela zakonu Marianów o. Stanisława Papczyńskiego. Papieskim wysłannikiem na tą uroczystość był J. Em. Tarcisio kard. Bertone Sekretarz Stanu Stolicy Apostolskiej. Koncert był transmitowany na żywo za pośrednictwem radia i telewizji. Od 2014 r. prowadzę gościnne wykłady z zakresu gry na organach, akompaniamentu liturgicznego, improwizacji organowej w Wyższym Seminarium Duchownym w Radomiu. Z racji na współpracę z tą instytucją byłem odpowiedzialny między innymi za przygotowanie muzyczne liturgii podczas której ks. dr hab. Piotr Turzyński w Radomskiej Katedrze otrzymał Święcenia Biskupie (2014). Przygotowywałem również i współtworzyłem uroczystości pogrzebowe J. E. ks. Abp. Zygmunta Zimowskiego pełniącego funkcję Ministra Zdrowia Stolicy Apostolskiej, w Katedrze Radomskiej, transmitowanej na żywo przez Telewizję Polską (2016). Jestem autorem muzyki do krótkometrażowego filmu dokumentalnego o artyście malarzu księdzu Władysławie Paciaku oraz skomponowałem Hejnał na odsłonięcie obrazu Jezusa Miłosiernego w Kaplicy Parkowej w Busku-Zdroju. Aktywny czas nauki został zwieńczony w 2016 r. uzyskaniem stopnia naukowego doktora sztuk muzycznych

w dyscyplinie instrumentalistyka, w specjalności gra na organach, na podstawie nagranych dzieł oraz dysertacji zatytułowanej: *Język muzyczny w kompozycjach organowych Mariana Sawy w latach 1960-1980*. Praca na płaszczyźnie Muzyki Liturgicznej została doceniona i wyróżniona najwyższymi odznaczeniami archidiecezjalnymi: w 2015 r. przez J. Em. Kazimierza Kard. Nycza Arcybiskupa Metropolity Warszawskiego, który nadał mi Medal *Za Zasługi dla Archidiecezji Warszawskiej* oraz w 2016 r. przez J. Em. Stanisława Kard. Dziwisza Arcybiskupa Metropolity Krakowskiego od którego otrzymałem *Złoty Medal Jana Pawła II - Za Zasługi dla Archidiecezji Krakowskiej*. W tym samym roku z rąk Wicepremiera Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego prof. Piotra Glińskiego odebrałem honorową odznakę *Zasłużony dla Kultury Polskiej*. W 2017 r. za całokształt działalności artystycznej otrzymałem *Krzyż Wielki z Gwiazdą Orderu Świętego Stanisława Biskupa i Męczennika*.

Nagrania CD

W ramach załączonej dokumentacji w postępowaniu habilitacyjnym znajduje się mój dorobek naukowy liczony po otwarciu przewodu doktorskiego (po 8 maja 2012 r.) do chwili obecnej. W tym czasie nagrałem sześć płyt CD z czego cztery są płytami solowymi.

Do najbardziej znaczącego nagrania zaliczam płytę wydaną w wytwórni Megavox zatytułowaną: *Petr Eben Faust*, zrealizowanej na organach Katedry Polowej WP w Warszawie. Moim autorskim pomysłem jest rozszerzenie muzycznej myśli P. Ebena i połączenie w integralną całość z recytowanymi motywami Fausta Goethego. W nagraniu uczestniczy aktor wybitny młodego pokolenia Michał Chorościński, który przed każdą muzyczną odsłoną przybliży znakomitą interpretacją fragmenty dramatu J. W. Goethego. Jest to pierwsza w Polsce realizacja tego doskonałego cyklu czeskiego kompozytora..

Płytę powyższą *Petr Eben Faust* wskazuję jako oryginalne osiągnięcie artystyczne w rozumieniu Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym (art.16 ust.2 z 14 marca 2003 roku), oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U.nr 65 ust. 595 ze zm.).

Kolejnym moim nagraniem jest płyta CD wydana przez wytwórnię Megavox, zatytułowana *Emanuel Bączkowski gra na Jasnogórskich Organach*. Jest to pierwszy w historii Narodowego Sanktuarium w Częstochowie na Jasnej Górze projekt prezentujący cztery instrumenty-organy usytuowane w Bazylice i Kaplicy Cudownego Obrazu. Wielkie organy

w Bazylice Jasnogórskiej, organy w prezbiterium Bazyliki, organy w Kaplicy Serca Pana Jezusa znajdującej się w prawej nawie Bazyliki oraz organy Kaplicy Matki Bożej. Repertuar zamieszczony na prezentowanej przeze mnie płycie ukazuje cztery niezależne instrumenty, obejmuje wielką literaturę organową począwszy od J. Arcadelta, przez J. S. Bacha skończywszy na kompozycji A. Guilmanta. Dopełnieniem mojego autorskiego projektu będzie wydanie płyty DVD z dźwiękiem przestrzennym 5.1 prezentującej wyżej wymienione instrumenty w formie video-recitalu organowego z okazji 300-lecia koronacji Cudownego Obrazu Królowej Polski.

Emanuel Bączkowski gra na Organach Katedry Polowej WP w Warszawie to płyta wydana również w wytwórni Megavox. Na nagraniach znajdują się kompozycje organowe wspaniałego polskiego kompozytora XX w. Mariana Sawy. Płyta ukazuje wybrane kompozycje na organy solo z lat 1960-1980 z tzw. pierwszego okresu twórczości kompozytora. Wszystkie prezentowane na płycie kompozycje z wyjątkiem Lamentacji są tzw. premierą płytową.

Ave Maria. Realizacja nagrań odbyła się w Kościele SS. Wizytek na Krakowskim Przedmieściu w Warszawie. Na organach tej świątyni grywał regularnie Fryderyk Chopin. Wspólnie z sopranistką Martą Radwańską prezentujemy kompozycje poświęcone modlitwie do Matki Bożej (Ave Maria) w przekroju od baroku do współczesności. Na nagraniu zarejestrowaliśmy utwory takich mistrzów jak: J. S. Bach, L. Botazzo, A. Kątski, A. Doss, M. Sawa i inni. Projekt został zrealizowany na jubileusz 100-lecia Ruchu Szentszackiego.

Najpiękniejsze Kolędy Europejskie. Płyta została nagrana na organach Katedry Polowej WP w Warszawie. Wspólnie z sopranistką Agnieszką Gertner-Polak prezentujemy autorski projekt kolęd różnych krajów i języków. Niemalże wszystkie prezentowane na powyższej płycie CD kolędy wykonuję w autorskim opracowaniu. Na nagraniu znajdziemy między innymi interpretację znakomitej włoskiej kolędy *Tu scendi dalle stelle* do której tekst napisał Św. A. M. Liguori. Jest to pierwsza tego typu prezentacja kolęd europejskich w Polsce.

Emanuel Bączkowski gra na organach Kościoła p.w. Świętej Rodziny w Radomiu. Nagranie jest pierwszą w historii Diecezji Radomskiej muzyczną prezentacją organów parafii Św. Rodziny. Została wydana za przyczyną firmy *Macarioi Studio*. Płyta obejmuje dzieła największych kompozytorów poczynając od J. S. Bacha, G. F. Haendla, F. Schuberta, poprzez kompozycje M. Sawy. Prezentuję również moją improwizację organową na temat suplikacji *Święty Boże*. Nagranie zostało nominowane do Nagrody Świętego Kazimierza. Drugim celem wydania powyższej płyty był jej charytatywny wymiar. Służyła jako „cegiełka” podczas zbiórki środków finansowych na przywrócenie neogotyckiego wyglądu szafy organowej.

W skład mojego fonograficznego dorobku wchodzi również wydawnictwa płytowe, które nie zaliczają się w poczet dokumentacji postępowania habilitacyjnego.

Działalność koncertowa

a/ solowa

Forma mojej aktywności artystycznej wyraża się w postaci recitali, koncertów kameralnych oraz koncertów tzw. słowno-muzycznych. Na całokształt mojej działalności koncertowej datowanej od 2005 r. składa się 226 udokumentowanych koncertów. W opracowanej dokumentacji na potrzeby postępowania habilitacyjnego, rozpoczynającej się po otwarciu przewodu doktorskiego, wyszczególniłem 136 koncertów zawierających się w trzech wyżej wymienionych kategoriach, znaczna większość z nich to występy solowe. Na swoim koncie posiadam również prawykonania kompozycji organowych, m.in.: *Medytacji* na organy solo Jana Kaniewskiego, *Koncertu na Organu Solo, Toccaty i Passacagli* (1967) Mariana Sawy. Programy moich recitali obejmują szerokie spektrum literatury organowej od kompozycji z okresu przedbachowskiego po muzykę współczesną. Zawsze zabiegałem o to, aby repertuar dobrać w zależności od możliwości brzmieniowych instrumentu oraz akustyki w której się znajdował, jak również dopasować go do charakteru koncertu. Mam w zwyczaju, aby w programie recitali, które wykonuję, obok wielkiej literatury znajdowała się przynajmniej jedna moja improwizacja. Podczas koncertów zagranicznych, które odbyłem przy wsparciu polskich placówek dyplomatycznych i kulturalnych, staram się w szczególności sposób eksponować polskich kompozytorów takich jak: F. Nowowiejski, M. Surzyński, F. Rączkowski, T. Paciorkiewicz, M. Sawa. w repertuarze posiadam również *Duet Koncertujący na Organ i Fortepian* T. Paciorkiewicza, należący do kompozycji rzadko wykonywanych. Z niekwestionowaną przyjemnością wspominam recital na wielkich

organach historycznej sali koncertowej Conservatorio di Musica Santa Cecilia w Rzymie (Walcker –Tamburini), jak również na organach w Bazylice Św. Piotra w Watykanie Kościoła S. Stanislao w Rzymie. Nie mogę zapomnieć niezwykłego koncertów na wspaniałych XVII w. organach znajdujących się w Kościele S.Spirito in Sassia w Rzymie. Wielkim przeżyciem był koncert na organach Katedry Kolońskiej oraz Bazyliki S. Maria Himmelfahr. W Polsce w szczególny sposób podczas koncertów zachwyciły mnie organy znajdujące się w Kościele Podwyższenia Krzyża Świętego w Pruszczu Gdańskim (A. Hildebrandt), w Świętej Lipce (J.J. Mosengel), Bystrzycy Kłodzkiej (Schlag&Sohne), Bardzie Śląskim, Bazylice Żagańskiej (na których grał sam F. List), Katedrze Legnickiej, Kościele Wizytek w Warszawie (na których grywał F. Chopin) oraz Katedrze Pelplińskiej.

Do najbardziej znaczących miejsc, w których koncertowałem w ramach przedstawionej dokumentacji z uwagi na rangę wydarzenia oraz piękno instrumentu zaliczam następujące recitale w porządku chronologicznym:

- recital inauguracyjny Międzynarodowe Forum Organowe w Katedrze Polowej WP w Warszawie (2017, 2016),
- recital z okazji Dnia Judaizmu Archidiecezji Warszawskiej w Kościele Środowisk Twórczych w Warszawie (2016),
- recital w ramach Festiwalu Muzyki Organowej w Bazylice Żagańskiej (2016),
- recital w Opactwie Royaumont (L'abbaye de Royaumont) we Francji (2016),
- recital w Bazylice Santa Maria ad Martyres w Rzymie (2016),
- recital inauguracyjny II Bystrzycką Jesień z Muzyką Organową Kościół Michała Archanioła w Bystrzycy Kłodzkiej (2016),
- recital w Kościele Podwyższenia Krzyża Św. w Pruszczu Gdańskim (2016),
- recital w Bazylice Jasnogórskiej (2016),
- recital w ramach Jubileuszowego XXX Europejskiego Festiwalu Muzyki Organowej w Kościele Ewangelickim w Kluczborku (2015),
- recital w Bazylice Wadowickiej (2015), recital w Bazylice Św. Krzyża w Warszawie (2015),
- recital z okazji 700-lecia lokacji Marczowa (Dolny Śląsk) w Kościele Parafialnym,
- recital w Kościele OO Bernardynów w Radomiu (2014),
- recital w Sanktuarium Matki Pokoju w Stoczku Klasztornym, recital w Bazylice Benedyktynów w Tyńcu (2014),
- recital w ramach XXVI Świętolipskich Wieczorów Muzycznych w Bazylice w Świętej Lipce (2014),

- recital w ramach XXIII Legnickich Wieczorów Organowych w Katedrze Legnickiej (2014),
- recital w Kościele S. Spirito in Sassia w Rzymie (2013),
- recital w Kościele S. Stanislao w Rzymie (2013),
- recital w ramach Festiwalu Muzyki Organowej w Polanicy Zdroju (2013),
- recital w Bazylice OO. Dominikanów w Jarosławiu (2013),
- recital w Katedrze w Pelplińskiej(2013),
- recital w ramach Wieczorów Muzyki Organowej w Kościół WNMP w Polanicy Zdroju (2012),
- recital w ramach Międzynarodowy Festiwal Muzyki Dawnej im. Mikołaja z Radomia w Kościele Garnizonowy w Radomiu (2012).

W latach 2007-2015 miałem możliwość koncertowania na największych organach w Polsce noszących imię Jana Pawła II, które znajdują się w Bazylice Licheńskiej. Organy jako jedyne w Polsce posiadają ogromne spektrum możliwości wykonawczych. Poza 157 głosami, jest możliwość gry jednocześnie na wszystkich pięciu instrumentach rozmieszczonych: w nawie głównej, nawach bocznych oraz po obu stronach w prezbiterium; za pomocą 6-manuałowego stołu gry zlokalizowanego w prezbiterium. Organy posiadają również unikatowe rozwiązanie, dzięki któremu w jednym czasie może na nich koncertować trzech wykonawców jednocześnie. Koncerty w Bazylice Licheńskiej wspominam niezwykle serdecznie, uczestniczyły w nich każdorazowo tysiące pielgrzymów z Polski, Europy oraz obu Ameryk i Izraela. Miałem kilkakrotnie okazję prezentować muzykę organową na licheńskich organach dla ponad dwudziestotysięcznej rzeszy słuchaczy, w żadnym innym miejscu w Polsce nie byłoby to możliwe.

W najbliższym czasie mam zaplanowane tournée obejmujące Nowy Jork, Waszyngton i Kanadę.

b/ kameralna

W ramach mojej działalności jako kameralisty, prezentuję szeroki wachlarz literatury. W latach 2007 - 2012 wspólnie ze skrzypkiem legendarnego Kwartetu Wilanów – prof. Pawłem Łosakiewiczem koncertowaliśmy z powodzeniem w kraju i zagranicą jako *Barok Duo*. Na nasz repertuar składają się dzieła wielkich mistrzów baroku oraz transkrypcje kompozycji z późniejszych epok. Jako kameralista występowałem ponadto z takimi artystami

jak min.: Wanda Bargiełowska-Bargello, Aleksandra Chcińska, Ryszard Cieśla, Jerzy Derfel, Stanisław Drzewiecki, Roman Gryń, Krzysztof Jakowicz, Konstanty Andrzej Kulka, Stanisław Kotliński, Krzysztof Kur, Anna Kutkowska-Kass, Anna Lubańska, Elżbieta Pańko, Agnieszka Rehlis, Roman Siwek, Jadwiga Skoczylas, Jadwiga Stępień, Leszek Świdziński, Jacek Urbaniak, Wisław Ochman.

Miałem przyjemność występować ze znakomitymi chórami takimi jak: Allegrezza del canto, Ars Nova, Chór Cantate Domino, Chór Parafii Św. Stanisława w Rzymie, Chór Politechniki Radomskiej, Chór Warszawskiej Opery Kameralnej, Chór Zespołu Państwowych Szkół Muzycznych Fr. Chopina w Warszawie, Schola Gregoriańska AMFC, Chór Vars Cantabile, Chór Filharmonii Narodowej i innymi.

Dane mi było również przeżywać wzniosłe muzyczne chwile z najznamienitszymi aktorami i poetami takimi jak: Adam Bauman, Ernest Bryll, Michał Chorościński, Andrzej Ferenc, Jolanta Raszyńska, Ignacy Gogolewski, Alina Janowska, Joanna Jarzębska, Henryka Jędrzejewska, Kazimierz Kaczor, Maja Komorowska, Krzysztof Kumor, Lech Ordon, Stanisław Sparażyński, Jerzy Stempkowski, Jerzy Zelnik.

Działalność dydaktyczna

Na potrzeby współpracy z Wyższym Seminarium Duchownym w Radomiu opracowałem autorski program nauczania. Mając na uwadze zalecenia Instrukcji Episkopatu Polski o muzyce liturgicznej po Soborze Watykańskim II oraz własne wieloletnie doświadczenie jako organisty kościelnego rozszerzyłem prowadzone przeze mnie zajęcia gry na organach o odpowiedzi do Mszy Św., podstawy harmonii i kontrapunktu, podstawy improwizacji organowej. Zdobyte przez kleryków umiejętności mają pozwolić im biegle poruszać się w przestrzeni tzw. odpowiedzi liturgicznych, samodzielnie zharmonizować pieśni wraz z improwizowanym wstępem i zakończeniem oraz wykonać choćby najłatwiejsze kompozycje literatury organowej, które można wykorzystać przy Mszy Świętej jako preludium bądź interludium. W ramach tej działalności dokonałem szeregu opracowań organowych polskich pieśni kościelnych oraz utworów na organy solo, które pomocne mi są w celach dydaktycznych oraz planuję ich upublicznienie w niedalekiej przyszłości.

Kierownictwo artystyczne

Ważnym obszarem mojej działalności jest organizacja wydarzeń muzycznych promujących kulturę organową. W latach nie objętych dokumentacją habilitacyjną byłem pomysłodawcą i współorganizatorem kilku znaczących cykli koncertowych odbywających się w UMFC i w warszawskich kościołach. Były to: *Albertowe Wieczory Muzyczne w Kościele Środowisk Twórczych* organizowane przy współpracy pedagogów i studentów UMFC w Warszawie (2005-2014). Koncerty miały na celu promocję młodych talentów. W tym cyklu odbyło się czterdzieści koncertów z udziałem młodych artystów-studentów z Europy, Ameryki i Azji. *Wielkopostne Koncerty Oratoryjno-Kantatowe* w tym cyklu odbyło się 12 koncertów w Kościele Środowisk Twórczych w Warszawie(2006-2008) i innych. Pełniłem również funkcję asystenta u boku Maestry Marii Fołtyn przy organizacji obchodów 190-tych urodzin Stanisława Moniuszki. Wspaniałym doświadczeniem organizatorskim było przygotowanie nadzwyczajnego koncertu ekumenicznego *Od Abrahama*, z udziałem wybitnych artystów, którym towarzyszyłem przy organach: Konstantego A. Kulki, Izabelli Kłosińskiej, Izabelli Rzeszowskiej, Jerzego Zelnika, Mai Komorowskiej,. Muzyka oraz recytacja była ubogacona projekcjami zdjęć, filmem dokumentującym życie i pontyfikat Jana Pawła II oraz papieską wizytę w rzymskiej synagodze. Koncert odbył się w Kościele Wszystkich Świętych w Warszawie, a następnie został powtórzony w Rzymie.

Od 2013 r. pełnię funkcję dyrektora artystycznego cyklu zatytułowanego *Koncerty Papieskie* w Kościele Św. Rodziny w Radomiu. Moja autorska formuła koncertów sprowadza się do połączenia wielkiej literatury organowej ze słowem recytowanym. Odpowiadając na zachętę Ojca Świętego Benedyka XVI i Papieża Franciszka oraz Kościoła w Polsce aby jak najlepiej przygotować się na wielkie wydarzenie jakim było ogłoszenie Światu nowego Błogosławionego w osobie Ojca Św. Jana Pawła II, największego z Rodu Słowian, Honorowego Obywatela Miasta Radomia; w Radomiu odbywają się cyklicznie *Papieskie Koncerty*, mające za zadanie przypominać spuściznę Wielkiego Pontyfikatu. Dzięki zaangażowaniu Proboszcza Parafii Św. Rodziny koncerty odbywają się cyklicznie od 1-go maja 2013 r. Kościół Parafialny gromadzi rzesze mieszkańców miasta aby wsłuchiwać się w piękno muzyki połączonej z aktorską interpretacją Papieskiego przesłania. Teksty pochodzą z przemówień, homilii i twórczości literacko-poetyckiej Jana Pawła II / Karola Wojtyły. Podczas koncertów można usłyszeć najpiękniejsze kompozycje literatury organowej w przekroju poprzez epoki i style.

Papieskie Koncerty są kontynuacją tradycji jaka zrodziła się przed laty w gościnnym dla artystów Kościele Św. Rodziny. To właśnie tu parafianie i mieszkańcy Radomia jak i całej diecezji gromadzili się, aby obcować z kulturą wysoką. Przychodzili, aby podziwiać artystów, którzy przybywali tu z całej Europy ażeby zachwycić swoim talentem. Parafia Św. Rodziny była wtedy miejscem w którym, sztuka zajmowała naczelne miejsce. Kościół regularnie rozbrzmiewał muzyką czy to organową czy kameralną. Bardzo dobre warunki akustyczne kościoła i regularnie strojone organy o trakturze mechanicznej pozwalają na tego typu przedsięwzięcia. Koncerty Papieskie stają się wydarzeniem wpisującym się na stałe w życie kulturalne. Przypominają o wydarzeniach takich: jak Beatyfikacja czy Kanonizacja Jana Pawła II jak również przypominające wizytę Papieża Polaka w Radomiu . Dzięki życzliwości lokalnych i regionalnych mediów na bieżąco ukazują się zapowiedzi oraz recenzje Papieskich Koncertów w prasie, internecie, na stronach internetowych Miasta Radomia oraz za pośrednictwem radia i telewizji. Wspaniałość muzyki klasycznej prezentowanej na organach pomaga dostrzec i zrozumieć piękno, a tym pięknem są słowa wypowiedane przez Ojca Świętego Jana Pawła II następcę Apostoła Piotra. Ważnym owocem powyższej działalności kulturalnej jest płyta CD z muzyką organową zarejestrowaną na organach Kościoła Św. Rodziny w Radomiu. Dotychczas, w ramach Koncertów Papieskich w Kościele Św. Rodziny, odbyły się również Koncerty Papieskie na terenie Diecezji Radomskiej, Kieleckiej, Zamojsko-Lubaczowskiej, Archidiecezji Warszawskiej oraz Archidiecezji Krakowskiej. (kronika Papieskich Koncertów w załączniku)

Publikacje

W latach objętych dokumentacją postępowania habilitacyjnego ukazały się moje artykuły w następujących publikacjach:

- Izabella Mosańska *Wokół Basso Continuo i Mikołaja z Radomia: 35-lecie działalności pedagogiczno-artystycznej Ewy Gęgi-Osowskiej*, Wydawnictwo Naukowe Instytutu Technologii Eksploatacji - PIB w Radomiu, 2015 r.
- Bulletin Européen des Sciences Sociales, GERDES, No 13, Paris 2016 ISBN : 978-2-343-08368-1 (przygotowuję cykl artykułów na łamach biuletynu, poświęconych muzyce polskiej w ramach współpracy polsko-francuskiej.)
- *Księga Jubileuszowa ks. dr Henryka Cwieka*, Wydawnictwo Diecezji Radomskiej, Radom, 2017.

Działalność w Stowarzyszeniach

Jestem członkiem: Stowarzyszenia Polskich Muzyków Kościelnych, Związku Artystów Scen Polskich, Stowarzyszenia Polskich Artystów Muzyków, Fundacji im. Feliksa Nowowiejskiego, Koła Przyjaciół Fundacji Jana Pawła II w Warszawie i Paryżu.

„Osiągnięcie artystyczne” – motywacje i zarys problematyki

W staraniach habilitacyjnych moim oryginalnym osiągnięciem artystycznym w rozumieniu Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym (art.16 ust.2 z 14 marca 2003 roku), oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U.nr 65 ust. 595 ze zm.) jest płyta CD z nagraniem utworu czeskiego kompozytora Petera Ebena pt. *Faust* wydana w wytwórni Megavox.

Do wyboru tego dzieła skłoniło mnie – w najogólniejszym zakresie – zainteresowanie muzyką XX stulecia i współczesną, któremu dałem wyraz już w rozprawie doktorskiej, poświęconej dziełom organowym Mariana Sawy. *Faust* P. Ebena (1929–2007) stanowi dla mnie jedną z najciekawszych kompozycji w XX-wiecznej literaturze organowej. Powstała w 1980 roku jako dziewięcioczęściowa suita wywodząca się z muzyki scenicznej do dramatu Johanna Wolfganga Goethego pod tym samym tytułem. Kompozytor zrealizował to dzieło na 200-lecie wiedeńskiego Burgtheater (1976).

Najbardziej znanym literackim ujęciem Fausta jest dzieło Johanna Wolfganga Goethego – napisane w latach 1773–1832 w formie dramatu, w dwóch częściach, często uznaje się to dzieło za najwybitniejsze osiągnięcie tego słynnego poety, dramaturga, uczonego i filozofa.

Ten właśnie *Faust* był w historii muzyki wielokrotnie podstawą do muzycznego opracowania. W samym tekście dramatu występują zresztą liczne muzyczne konotacje – muzyka bywa głównym tematem danej sceny, funkcjonuje w sferze wyobraźniowej, czy też stanowi tło dla rozgrywającej się akcji. Funkcjonuje także jako swego rodzaju medium łączące teraźniejszość z przeszłością i w ten sposób przyczynia się do pogłębienia treści zawartych w fabule.

Sam Goethe pragnął mieć muzyczną wersję swego dzieła. Po odmowie skomponowania muzyki do chórowych i lirycznych fragmentów tragedii przez Karla

Friedricha Zeltera, dyrektora berlińskiej Singakademie i braku postępów w tej pracy ze strony Karla Eberweina z Weimaru, książę Antoni Radziwiłł podjął się wykonać zadanie. Całościowy efekt jego wysiłków zaprezentowany został na 589 stronach partytury oraz na scenie. Dopiero w 1835 roku, a zatem zarówno po śmierci kompozytora, jak i poety.

W okresie romantyzmu wybrane sceny z *Fausta* Goethego były inspiracją m.in. dla Roberta Schumana, Franza Schuberta czy Felixa Mendelssohna, jednak najbardziej znanymi tego rodzaju dziełami pozostają *Symfonia Faustowska* Franza Liszta (1854–57), *Uwertura Faustowska* Richarda Wagnera (1840), czy kantata *Potępienie Fausta* Hectora Berlioz (1846). W operze z kolei wątek ten spotkał się z zainteresowaniem Louisa Spohra i Charlesa Gounoda.

W muzyce XX stulecia legenda Fausta także budziła zainteresowanie kompozytorów. Odbiciem tego są m.in. dzieła Lili Boulanger (*Faust et Hélène*, 1913), Ferrucia Busoniego (*Doktor Faust*, 1916-25); Hansa Pfitznera (*Margaret's Prayer Before the Image of the Sorrowful Mother*, 1929); Paula Dessaua (*7 Lieder zu Goethes Faust*, 1949; *Faust I*, 1949) czy Alfreda Schnittkego (*Doktor Faust*, 1983).

Faust na organy Petera Ebena ma swą genezę w ilustracji muzycznej do dramatu Goethego, którą kompozytor zrealizował dla wiedeńskiego Burgtheater z okazji dwusetnej rocznicy powstania tego teatru, która była obchodzona w 1976 roku. Umuzyczył wówczas inscenizację w reżyserii Otomara Krejča wykonując swą pracę bardzo szybko i z wielkim zaangażowaniem, gdyż historią Fausta zafascynowany był od czasów studenckich. Zasadnicze przesłanie swego dzieła sam Eben przekazał w następujących słowach:

„Chciałem wyrazić polaryzację dobra i zła w jednej osobie, ponieważ zamysłem Fausta Goethego nie jest z pewnością gra Boga z Mefistofelem o Fausta, ale walka tych sprzeczności w samym Fauście”¹.

Podstawowym źródłem inspiracji w całej twórczości muzycznej była dla Petra Ebena wiara w Boga. Kompozytor ten nawet poza formalnym religijnym kontekstem tworzył muzykę przekazującą określone, religijno-duchowe treści. Uprawiał różne gatunki muzyczne (w tym oratoria i muzykę symfoniczną, muzykę kameralną a nawet muzykę dla dzieci). Ważną rolę w jego twórczości odegrały organy, a sam kompozytor był znakomitym improwizatorem.

¹ Katarina Vondrovicová, *Petr Eben*, Praga 1995. Tłumaczenie za wydaniem niemieckim: *Petr Eben. Leben und Werk*, Mogunkcja 2000, s. 90.

Właściwości organów jako instrumentu muzycznego, a szczególnie różne rodzaje kombinacji barwnych miały dla niego moc inspirującą.

Sam napisał:

Organy są instrumentem mi przeznaczonym. Zawsze pamiętam o scenie z Labiryntu świata i raju serca Jana Amosa Komenský'ego, gdy każdy przechodzi przez Bramę Życia i od starego człowieka symbolizującego Przeznaczenie otrzymuje kartkę papieru z przesłaniem: służ, ucz, sądz etc. Możliwe, że kompozytorzy dostają nie tylko kartki z napisem „komponuj”, ale też przypisany im instrument: dla Chopina i Schumanna to z pewnością był fortepian, dla Haydna może kwartet, dla Schuberta – śpiew. A organy zostały przypisane do mnie.

Do najważniejszych kompozycji organowych Ebena należą dwa koncerty organowe (1954, 1982) oraz takie większe utwory cykliczne, jak będący tu przedmiotem zainteresowania *Faust* (1980), a także *Hiob* (1987) oraz *Labirynt świata i raj serca* (1991) – cykl improwizacji na organy i recytatora.

W oryginalnej muzyce scenicznej Ebena do *Fausta* Goethego organy były włączone do obsady orkiestry i pełniły ważną rolę symboliczną w ukazaniu walki między dobrem i złem w duszy tytułowego bohatera. Chociaż ten kontrast odwzorowany został także w teatralnej inscenizacji, to Eben w samej muzyce przeciwstawił brzmienia „sakralne” przejawiające się w chorałowych cytatach czy polifonicznej fakturze, brzmieniom „trywialnie pospolitym” – opartym na cytatach piosenek ludowych czy tanecznych rytmach.

Faust na organy jest autorskim reopracowaniem tej, towarzyszącej pierwotnie teatralnemu przedstawieniu, muzyki. Zachowuje jej podstawową ideę, jaką jest wspomniana polaryzacja dobro-zło, światło-ciemność w ramach utworu przeznaczonego na jeden, solowy instrument. Ponadto posiada szereg cech szczególnych, które decydują o odrębności i niezależności tej kompozycji. Jest wśród nich na przykład nietrzymanie się chronologii akcji scenicznej czy też kunsztowne wykorzystanie specyfiki barw organowych dla własnej interpretacji sensu i przesłania dramatu Goethego.

Cykl organowy Ebena składa się z dziewięciu części, z których każda odwzorowuje określoną scenę na podstawie krótkiego cytatu-motta z dramatu Goethego. Są to przede wszystkim te sceny czy sytuacje, w których – wedle wskazań Goethego – muzyka odgrywa istotną rolę. Podobnie jak Goethe używał muzyki, by wzmocnić znaczenie swego tekstu, tak Eben za pomocą odniesień do tekstu literackiego starał się podnieść walory ekspresyjne

muzyki. Do swojego utworu napisał obszernie komentarze, które zostały opublikowane przez Katerinę Vondrovicovą w książce o kompozytorze wydanej w Pradze w 1995 roku. Są one nie tylko osobistą, odkompozytorską interpretacją tekstu Goethego, ale też stanowią cenne źródło dla wykonawcy muzyki Ebena, z którego zaczerpnąć można wiele wskazówek interpretacyjnych. Na podstawie tychże komentarzy² oraz istniejącej literatury badawczej³ przygotowano zostało poniższe, krótkie omówienie poszczególnych części organowego cyklu.

Prolog

Motto:

Und schnell und unbegreiflich schnelle

dreht sich umher der Erde Pracht;

Es wechselt Paradieseshelle

mit tiefer, schauervoller Nacht⁴.

Ta część utworu oparta jest na scenie z dramatu Goethego pt. *Prolog w niebie*, w której aniołowie wychwalają piękno i doskonałość Wszechświata jako Bożego dzieła. Polaryzacja między dobrem a złem, światłem a ciemnością oddana jest poprzez skontrastowanie wysokich i niskich rejestrów organów. Materiał muzyczny w wysokim rejestrze oparty jest na gregoriańskiej antyfonie na Niedzielę Palmową – *Gloria laus et honor tibi sit, Rex Christe*.

Misterium (Mysterium)

Motto:

Ob mir durch Geistes Kraft und Mund

² Zob. K. Vondrovicová, op. cit, szczególnie strony 219-20.

³ Są to m.in. Mario Daniel Nell, *The Organ Works of Petr Eben (1929-2007): A Hermeneutical Approach*, Ph. D. dissertation, Stellenbosch University 2015; Marek Gajda, „Serafínské“ a „mefistofelské“ prvky v hudební mluvě kompozičních cyklů Petra Ebena *Faust* a *Job* pro varhany a jejich využití v rámci výuky hudební výchovy a hry na varhany na středních a základních uměleckých školách, MA dissertation, Universita Palackeho w Olomouci 2012; Jeanette Fishell, *God's Gesamtkunstwerk: Petr Eben's Faust*, w: *A Tribute to Petr Eben to Mark His 70th Birthday Year*, ed. Graham Melville-Mason, 2000, s. 87-98.

⁴ W przelocie wartkim niepojęcie
mknie świat — w urodzie niepoznanej —
i w przemian utajonym święcie
dzień z nocą splata na przemiany.

nicht manch Geheimnis würde kund..

Druga część utworu Ebena jest odniesieniem do drugiej sceny z *Fausta* Goethego pt. *Noc*. Akcja dzieje się w Wielką Sobotę przed Wielkanocą. Przygnębiony i sfrustrowany wynikami swych naukowych przedsięwzięć wzywa tajemne moce w nadziei na uzyskanie ostatecznej wiedzy. Główny temat o mistycznym, dziwacznym charakterze, podkreślają licznie użyte dysonanse, które odwzorowują magiczne eksperymenty Fausta.

Pieśń żebraka (Lied des Leiermannes, Song of the beggar with the hurdy-gurdy)

Motto:

Lasst hier mich nicht vergebens leiern!

Nur der ist froh, der geben mag.

To rodzaj scenki rodzajowej, która przynosi zmianę dotychczas panującego w utworze, dramatycznego nastroju na rzecz chwili wytchnienia. Organy naśladują tu śpiewającego dziada-żebraka z akompaniamentem liry korbowej, a w materiale muzycznym zacytowana jest piosenka pt. *Ihr guten Herrn*, która stanowiła część jego pierwotnej muzyki scenicznej. Od strony dramaturgicznej Eben nawiązuje tu do sceny pt. *Przed bramą miasta* z dzieła Goethego, miejsca wielkanocnych przechadzek mieszczan.

Wielkanocne chóry (Osterchore, Easter choirs)

Motto:

Ihr Chöre, singt ihr schön

den tröstlichen Gesang,

Der einst, um Grabes Nacht,

von Engelslippen klang?

Część ta nawiązuje do tego fragmentu akcji *Fausta*, w którym znękany bohater sztuki rozważa samobójstwo, lecz zmienia zdanie słysząc anielski śpiew *Chrystus zmartwychwstał*. Miłe wspomnienia z młodości powstrzymują go wówczas przed aktem ostatecznej desperacji. Muzyka rozpoczyna się wstępem w stylu trąbkowej fanfary, w którym Eben odwołuje się do “fanfary życia” mającej moc odwrócenia śmierci. W materiale muzycznym jako głównego

cantus firmus, kompozytor użył tu pierwszej frazy hymnu *Te Deum laudamus*. Aby podkreślić radość Zmartwychwstania zastosowałem dzwony.

Pieśni studentów (Studentenlieder, Student songs)

Motto:

Gebt Acht! Ein Lied

vom neuesten Schnitt!

Und singt den Rundreim

kräftig mit!

To część oparta na scenie pt. *Piwnica Auerbacha* z dramatu Goethego. To znana winiarnia w Lipsku, którą sam poeta odwiedzał w czasach studenckich. Intencją tej sceny jest pokazanie jak Mefistofeles chce zdobyć duszę Fausta poprzez pokusy cielesne. Materiał muzyczny oparty jest tu na opracowaniach różnych niemieckich piosenek ludowych, w tym np. pt. *Schwing dich auf, Frau Nachtigall*, która została użyta w ilustracji muzycznej dla Burgtheater.

Małgorzatka (Gretchen)

Motto:

Meine Ruh' ist hin, mein Herz ist schwer...

Część ta odwzorowuje scenę ze słynną pieśnią Małgorzatki przy kołowrotku, której najsłynniejsze opracowanie muzyczne dał Franz Schubert. Jeden z głównych tematów stanowi tu melodia pieśni wykorzystanej wcześniej przez Ebena w muzyce scenicznej pt. *Meine Ruh' ist hin*, kompozytor sięga tu także po pieśń pt. *Meine Mutter, die Hur*, która w jego ilustracji teatralnej brzmiała dopiero w finalnej scenie sztuki. To utwór lirycznym charakterze, w którym istotną rolę odgrywa efekt naśladowający obracanie się kołowrotka.

⁵ Spokój mój przeminął,
w sercu płomień burz..

Requiem

Motto:

Auf deiner Schwelle wessen Blut?

Lamentacyjna, żałobna muzyka tej części jest nawiązaniem do tej sceny sztuki Goethego, w której podczas mszy żałobnej w katedrze, Małgorzatę dręczy zły duch (symbolizowany przez „diabelskie trytony” czy klastery), wywołując cierpienie i poczucie winy. W muzyce wykorzystany jest też efekt bicia żałobnego dzwonu oraz motywy oparte na opadającej skali chromatycznej.

Noc Walpurgii (Walpurgisnacht, Walpurgis Night)

Motto:

Man tanzt, man schwatzt, man kocht, man trinkt, man liebt

Nun sage mir, wo es was Besseres gibt?

Ta scena w dramacie Goethego dzieje się w górach Harcu, gdzie w noc Sobótki na szczyt zmierzają różne czarownice i duchy, by odbyć rytualny sabat. Dokonując wyboru między dobrem a złem pojawia się tam też Faust w towarzystwie Mefistofelesa. Zasada kontrastowania materiału muzycznego działa tu poprzez zestawienie motywów tanecznych (złowieszczy i frywolny zarazem walc) z poważnymi w wyrazie zwrotami opartymi na luterańskim chorale *Aus tiefer Not*.

Epilog

Motto:

Wer immer strebend sich bemüht, den können wir erlösen.

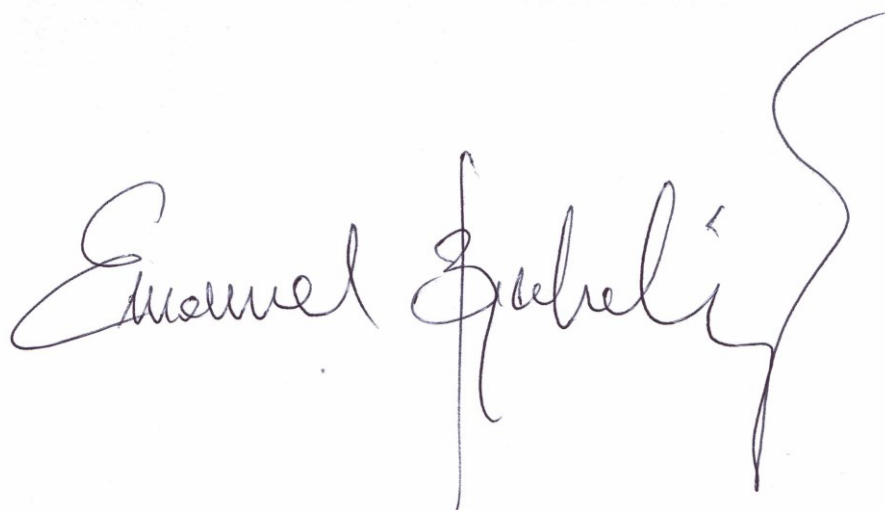
Tekst, który stanowi odniesienie do tego finałowego utworu jest fragmentem II części sztuki Goethego. Muzyka natomiast stanowi rodzaj nawiązania do *Prologu*. Obydwa te odcinki bazują bowiem na zasadzie kontrastu tonów niskich i wysokich. Jednocześnie w *Epilogu* cyklu dominuje nastrój pojednania i duchowego odkupienia.

W organowym *Fauście* P. Eben postawił sobie za cel wyrażenie polaryzacji dobra i zła, walki tych dwóch sprzecznych wartości w duszy bohatera dramatu Goethego. Dlatego, by dokonać własnej, indywidualnej interpretacji słynnego tekstu literackiego wybrał instrument solowy. W swym utworze użył pełni możliwości technicznych i wykonawczych organów, jako swego ulubionego (i – jak wierzył – sobie przeznaczonego) instrumentu w celu muzyczno-dramatycznego zobrazowania pokusy, upadku i ostatecznego odkupienia Fausta. W muzycznej realizacji podstawowej idei tego dzieła organy są z jednej strony są nośnikiem tradycyjnego, podniosłego stylu muzyki organowej, z drugiej zaś eksponują brzmienia pospolite – ludowe czy „katarynkowe”, podkreślające tematykę także poprzez kontrast wysokiego i niskiego rejestru.

Wśród właściwości *Fausta* Ebena, które decydują o jego wykonawczej atrakcyjności i artystycznych walorach wymienić trzeba techniczną różnorodność i znaczeniową wielowarstwowość, które uwarunkowane są przez cechy stylu indywidualnego i ideowe przekonania kompozytora. P. Eben komponował wszystkie swoje dzieła przy instrumencie i słynął jako wybitny improwizator, a w jego utworach istnieje wyczuwalna zależność między improwizacyjną fantazją a kompozycją sensu stricto. Pod względem stylistycznym był całkowicie oryginalny i bezkompromisowy, a w jego wyrazistym języku muzycznym odzwierciedla się pełnia środków kompozytorskich, jakie ma do dyspozycji XX-wieczny kompozytor. Język ten syntetyzuje elementy neoklasyczne z tradycją francuskiej muzyki organowej. Kierował się własnymi, niepowtarzalnymi rozwiązaniami, wśród których poczesne miejsce zajmuje eksponowanie subtelności barwy brzmienia, będącej dla kompozytora nie mniej istotną niż melodia i harmonia.

W sferze ideowej z kolei główną inspiracją dla Ebena była religia i wiara katolicka, co zbliża go do Oliviera Messiaena czy Mariana Sawy. Nie sposób przecenić znaczenia inspiracji religijnych dla ukształtowania się osobowości Ebena jako artysty, a jego muzyka zawsze przekazuje ważne treści duchowe. Istotny jest także fakt, że *Faust*, podobnie zresztą jak większość innych dzieł organowych Ebena, posiada pewien rodzaj pozamuzycznego programu, który stanowi podstawę dla kształtowania muzycznego i wyrazowego charakteru utworu. Dzięki temu, nawet jeśli w muzyce eksponowane są środki typowo modernistyczne, jest ona przystępna w odbiorze i zafascynować może nie tylko profesjonalistów, lecz także szerokie grono słuchaczy.

P. Eben był jednym z najwybitniejszych kompozytorów czeskich przełomu XX i XXI wieku. Sam wykonywał i nagrywał swoje utwory organowe, ale i po śmierci kompozytora jego muzyka nie straciła na popularności. Przeciwnie, wydaje się zyskiwać coraz większe zainteresowanie i uznanie, a utwory mistrza są wykonywane w najlepszych salach koncertowych na świecie. Wyzwaniem, jakim jest nagranie dzieła, podejmowane jest rzadko i stawia przed wykonawcą wiele niecodziennych wymagań. Wydaje się jednak, że w Polsce twórca ten jest niedostatecznie znany, zatem moim zamierzeniem jest także swego rodzaju popularyzacja jego muzyki w polskim środowisku muzycznym. Nagranie, które zarejestrowałem na organach Katedry Polowej WP w Warszawie jest pierwszą prezentacją fonograficzną *Fausta* w Polsce. „*Muzyka, cokolwiek by mówić, nie jest językiem zrozumiałym ogólnie; konieczny jest łuk słowa, by strzała dźwięku mogła wnikać do wszystkich serc*”. Inspirując się powyższą sentencją francuskiego noblisty R. Rolland'a, moim autorskim pomysłem było poprzedzenie każdej z części dzieła, fragmentem wybranych przez mnie tekstów J.W. Goethego, w interpretacji znakomitego aktora młodego pokolenia Michała Chorościńskiego. Mam nadzieję, że to połączenie przyczyni się do jeszcze bardziej wzniosłych przeżyć słuchaczy.

A handwritten signature in black ink, reading "Emanuel Zubeł". The signature is written in a cursive, flowing style with a large, sweeping flourish at the end of the name.